

Ass. Prof. Avadhut Dattatray Kulkarni

M.Sc., SET, Ph.D.(Enrolled) - Geography

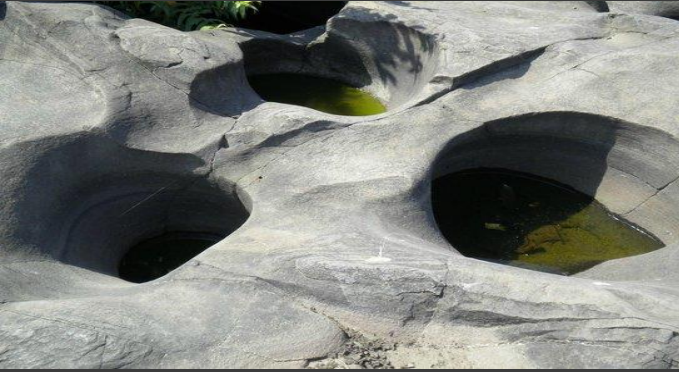
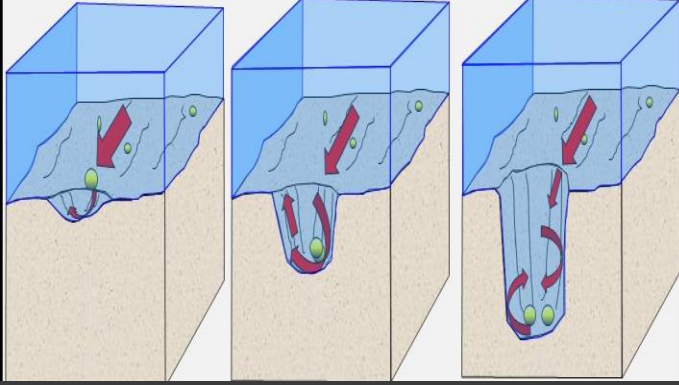
Scan To Ask

नदीच्या प्रौढावस्थेत तयार होणारी भूरूपे

- नदीच्या प्रौढावस्थेत म्हणजेच नदीच्या दुसऱ्या टप्प्यात नदी हि पर्वतीय अथवा डोंगराळ प्रदेशातून आता सपाट मैदानी प्रदेशात आलेली असते.
- येथे जमिनीचा उतार व प्रवाहाचा वेग कमी झालेले असतात.
- या टप्प्यात नदी बाजूचे म्हणजेच पार्श्व खनन करते व संचयनाचे कार्यही करते.

रांजण खळगे / कुंभ गर्ता

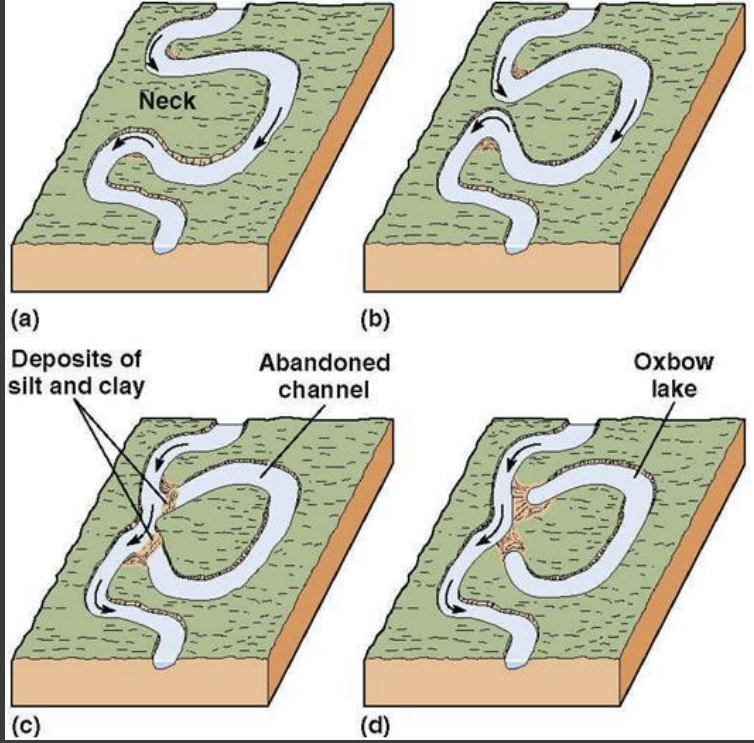

प्रौढावस्थेत खनन कार्यामुळे तयार होणारे भूरूप.

- नदीपात्रात पाण्याच्या व खडकांच्या आघातामुळे खड्डे तयार होतात.
- जेव्हा पाण्याचा वेग अधिक असतो तेव्हा पाण्याबरोबर वहाणारे खडक या खड्यात अडकतात व भोवा-यासारखे गोल फिरू लागतात.
- त्यामुळे पत्रातील हे खड्डे अधिक रुंद व खोल होत जातात.त्यांचा आकार रांजणासारखा असतो म्हणून त्यांना रांजणखळगे म्हणतात.
- नाशिक जवळ गोदावरीतील रामकुंड व सीता कुंड हि उदाहरणे आहेत.

नागमोडी वळणे व नालाकृती सरोवरे

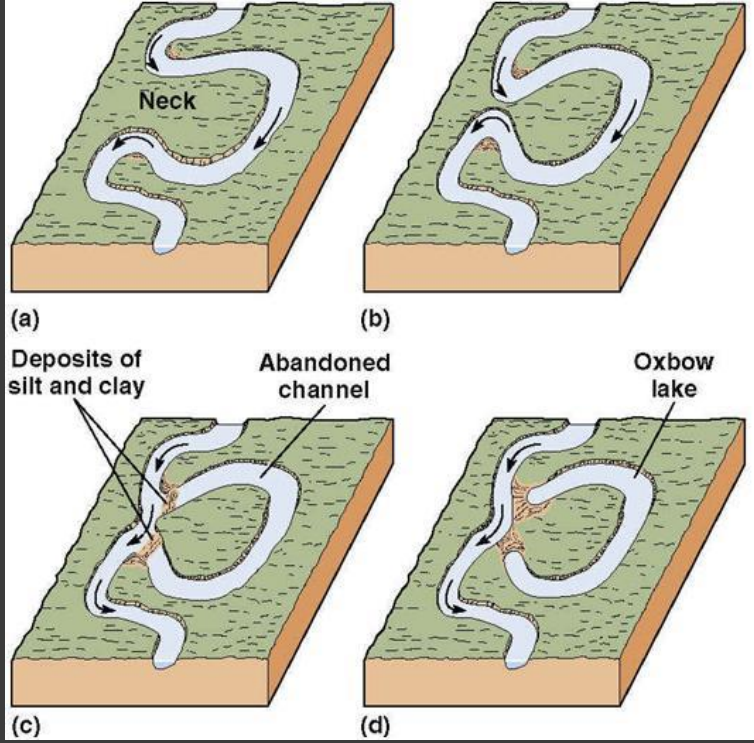

प्रौढावस्थेत संचयन कार्यामुळे तयार होणारे भूरूप.

- दुसऱ्या टप्प्यात पाण्याचा वेग कमी झालेला असतो, प्रवाह अतिशय संथ व उभ्या दिशेतील खननकार्य पूर्णपणे थांबलेले असते.
- मात्र बाजूचे खनन कार्य सुरु असते.
- या भागात पात्र उथळ व रुंद बनते.
- वरून वाहून आणलेला गाळ येथे साठवला जातो.
- नदीच्या मार्गात एखादा अडथळा आल्यास नदी त्याचे क्षरण करण्या ऐवजी त्याला वळसा घालून जाते.
- यातून नागमोडी वळणे तयार होतात.

नागमोडी वळणे व नालाकृती सरोवरे

- नदीला पूर आल्यावर पाण्याचा वेग वाढतो, प्रवाह नागमोडी न वाहता सरळ वाहू लागतो.
- पूर कमी झाल्यावर नदी नवीन सरळ मार्गाने वाहू लागते व नदीपात्राचा वक्र भाग नवीन मुख्य प्रवाहापासून वेगळा होतो.
- या वेगळ्या झालेल्या भागात सरोवराची निर्मिती होते.
- याचा आकार घोड्याच्या नाले सारखा किंवा अर्धचंद्राकृती असतो.

प्रौढावस्थेत संचयन कार्यामुळे तयार होणारे भूरूप.

पंखाकृती मैदाने

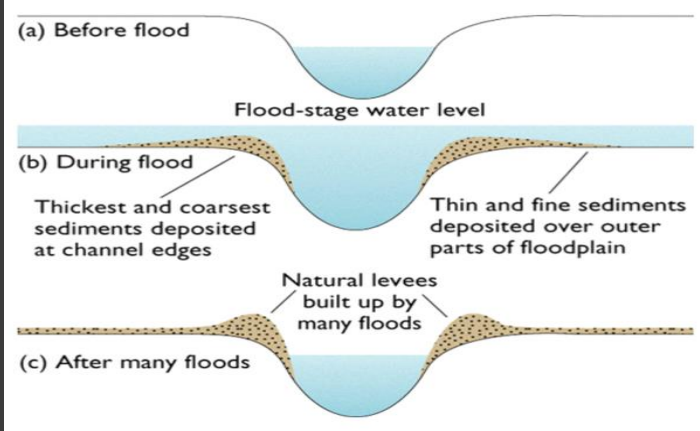
- अरुंद दरीतून वाहणारी नदी अचानकपणे मैदानी प्रदेशात प्रवेश करते.
- जमिनीचा उतार लगेच कमी झाल्याने व अरुंद दरीतून मोठ्या प्रमाणात वाहून आलेला गाळ मैदानी प्रदेशात लांबवर पसरतो.
- या पासून तयार झालेल्या मैदानाचा आकार हा शंकूसारखा किंवा पंख्याच्या पात्याप्रमाणे असतो.

प्रौढावस्थेत संचयनकार्यामुळे तयार होणारे भूरूप.

पूर मौदान व पूर तट

- या अवस्थेत नदीचे पात्र उथळ असते व नदीला अनेक उपनद्या येऊन मिळत असतात. त्यामुळे मोठ्याप्रमाणात गाळाचे प्रमाण वाढते.
- पात्र उथळ असल्याने पुराच्या वेळी नदीचे पाणी काठावरून कडेच्या प्रदेशात पसरते.
- पाणी ओसरताना नदीतील गाळ या विस्तृत प्रदेशात पसरतो व मैदानांची निर्मिती होते.

प्रौढावस्थेत संचयनकार्यामुळे तयार होणारे भूरूप.

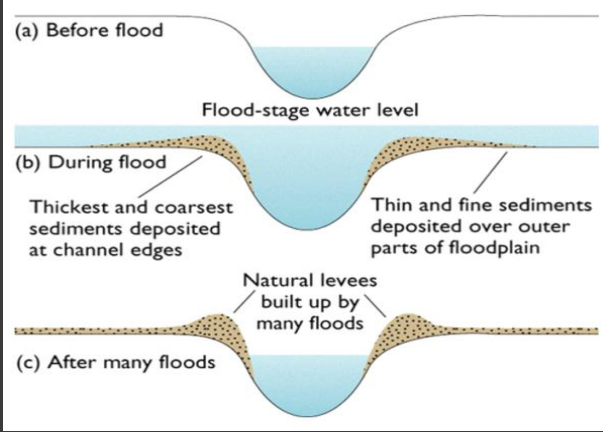
YouTube Prof. Avadhut Kulkarni

9028453974

पूर मौदान व पूर तट

- पुराच्या वेळी नदीच्या काठावर खडकांचे लहान मोठे तुकडे साचून राहतात व लहान कण आत पर्यंत नेले जातात.
- नदीला वारंवार पूर येत असल्यास काठावरील संचयन वाढत जाते व नैसर्गिक बांध तयार होतो. यालाच पूर तट असे म्हणतात.
- हे तट कमकुवत असतात, जास्त जोराच्या आघाताने ते फुटतात व पत्रातील पाणी मोठ्या प्रमाणात आजूबाजूच्या प्रदेशात शिरते.

प्रौढावस्थेत संचयनकार्यामुळे तयार होणारे भूरूप.

**Education is the passport to the
future, for tomorrow belongs to
those who prepare for it today.**

Malcolm X

YouTube Prof. Avadhut Kulkarni

9028453974